

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

ÅRGÅNG 1
HÄFTE 15
1914

STOCKHOLM

Skandinavien's största livförsäkringsbolag.

År 1913.

Nybeviljad livförsäkringssumma ..... öfver 25 $\frac{1}{4}$ millioner kronor.
Premieinkomst ..... öfver 8 millioner kronor.
Ränte- och hyresinkomst ..... öfver 3.1 millioner kronor.

Livförsäkringssumman vid årets slut öfver 255.8 millioner kronor.
Samtliga tillgångar ca ..... 75 millioner kronor.

I tillgångarna ingå aktieägarnes garantifondsförbindelser
å 800,000 Kr.

Till försäkringsägarna: kontant vinst ..... Kr. 1.089.614: 30
Till aktieägarna: utdelning ..... ,, 30.000: —

Under sin verksamhet har bolaget utbetalat
till försäkringsägarna:

vinst ..... öfver 13.000.000-Kr.
dödsfallsersättningar öfver 31.000.000 ,,
kapitalförsäkr.-belopp och
lfrfräntor ..... öfver 11.200.000 ,, **Kr. 55.200.000**

Dugliga kvinnliga agenter antagas. 17

P.A. COLLIJNS
BOMULLSVÄFNADER

STÖRSTA

URVAL

AF

BÄSTA SVENSKA
FABRIKAT

HOS HVARJE VÄLSORTERAD VÄFNADSHANDLARE

BANBRYTANDE och i hela världen enastående äro de små Hälso-brunnar med namn av Radium-element, som av Aktiebolaget Radioaktiva Vatten konstruerats, tillverkas och uthyras till allmänheten för

Patent 24018
Varum. 10215.

daglig tillverkning i hemmet av starkt radiumemanationsvatten till genotgående av fullständiga brunnskurer. Hyresavgiften är nu så billig, att elementen äro för varje behövande lätt tillgängliga. Så kosta: typ M å 5000 rad. enheter 10 öre pr dag, typ A å 10000 r. e. 17 öre, typ B å 25000 r. e. 34 öre, typ F å 35000 r. e. 44 öre, typ K å 50000 r. e. 54 öre, typ L å 80000 r. e. 67 öre, typ R å 125000 r. e. 84 öre och typ X å 160000 r. e. 100 öre pr dag. Kostnaden per person ställer sig ännu lägre om flere personer tillsammans hyra ett starkt element och dela vattnet. En drickskur bör icke understiga 30 dagar. Kurens verkningar äro, allt efter vad med drickningen avses, beroende av elementets styrka och kurens utsträckning. Så fordrar t. ex. en svårartad gikt för att kunna påverkas, både ett starkt element och en lång kurtid. Det individuella gör sig ofta gällande. Vid 1913 års slut hade ca: 8000 personer i vårt land hyrt våra Radiumelement och mer än 10000 personer begagnat sig av dem för hävande av ett flertal sjukdomar, speciellt Gikt och Reumatism, Neuralgier och Neuriter, ämnesomsättningsjukdomar, kroniska inflammationer och katarrer i slemhinnor etc.

Tillskriv oss och begär de närmare upplysningar som önskas

Aktiebolaget Radioaktiva Vatten,
Brunkebergstorg 11, STOCKHOLM.

Rikstelefon 3813. — Allm. Tel. 16390.

Chefkemist: Docenten vid Kungl. Tekn. Högskolan John Köhler. Kontrollant: Dr. John Rosengren.

HERTHA

I. ÅRGÅNG

1 OKTOBER 1914

HÄFTE XV

Tidens röster.

Det språk, som i detta nu höres bäst och räcker längst, är kanonernas. De mera artikulerade och mera själsliga uttrycksmedlens användbarhet visar en begränsning, som osökt framkallar bilden av Babels torn. Att det finns människospråk och kulturspråk minns man väl, men till samtal räcka de inte längre de krigförande folken emellan. Vardera gruppen av stridande talar för sig själv, icke till den andra. Vardera talar. Ingentdera lyssnar.

Likväl talar man inte bara för att befästa sig själv och sina egna. Så länge det finns "kulturfolk" som stå utanför striden (man kan inte umbära ordet kulturfolk, fast det just nu har en bittert ironisk klang), så länge finns det någon, som kan lyssna till det artikulerade språket, själsspråket.

Vi "neutrala" äro utan ursäkt, om vi företaga den våldsamma förenkling av fakta, som endast kravet att i yttersta nöd rädda sin själ rättfärdigar.

För en livsspänstig människa har själva ordet neutralitet något motbjudande. Neutraliteten i ett krig av världs betydelse förefaller henne också lätt — termen värdigt — som ett osympatiskt mellantillstånd, en död jämvikt, som det är smått, futtigt, själviskt att söka och bibehålla, omgiven av dem, som sätta in allt på ett, som med yttersta kraftspänning lägga liv och ägodelar i vågskålen.

Futtig och kraftlös icke blott synes utan är en "neutralitet", som verkligen betecknar själviskhet gentemot självoffer. Men oförmågan att ideellt, icke själviskt, uppskatta ställningen som "neutral", oförmågan att i den ställningen se en mäktig anfordran, en positiv uppgift, är om något ett bevis på kraftlöshet. Uppgiftens fyllande fordrar spänstighet, andlig kraftansträngning. Den helt slappa eller ur sitt slöhetstillstånd brådväckta och yrvakna ser den icke ens.

Det psykiska slutresultatet för dem som nu äro aktivt med, för folken och de enskilda, känner i denna stund ingen. De som äro med kunna icke kalkylera — icke nu, hur de må ha gjort det förut. Dem som icke äro med anstår det icke.

Så mycket kan likväl även den som av kanonernas då endast hört genljudet i tidningarnas spalter veta av enstaka vittnesbörd från de nu stridande: många, väl de flesta, av de aktivt kämpande göra nu av dem själva förut oanade erfarenheter. En vuxen människa vet ju från sitt eget personliga liv, att det ges erfarenheter, som nästan spränga medvetandet. Något sådant få nog de uppleva, som nu slungats ut i kriget. Avgrundssyner som överträffa de hittills kraftigaste helvetesfantasier, mer än syner: erfarenheter (det är en välgärning att det finns sådana blekt abstrakta ord), som dela upp livet i ett före och

ett senare och hota eller nästan spränga ens egen identitet.

Men nu tänka vi inte på slutfacit för de kämpande. Vi hålla oss anspråkslöst till vad vi direkt iakttaga, vi som ännu kunna lyssna till vad som säges från olika håll. Vad förnimma vi?

Vardera sidan av de stridande talar för sig själv, ingendera lyssnar till det som av den andra säges. När undantagsvis någon replikering förekommer, visar det sig, att det lyssnande, som föregått, varit alltför kort och otåligt för att ha någon betydelse eller inverkan. Kanonerna ljuda. Dem hör man. Men hur olika är icke ljudet från fiendens och från det egna folkets kanoner i de krigförandes öron, en olikhet i ljud, som ingen teknik varken förklarar eller framkallar. I fiendens kanoneld höra de stridande folken avgrundens makter, i de egna kanonerna Guds vredes åskor över fiendens huvud.

Så helt olika låter inte det blott medelbart förnumna kanondånet i allas våra öron, även frånräknat deras som själva personligen tillhöra den "neutrala zon" som under alla förhållanden är utanför motsättningen Gud—avgrund.

De stridande ha en allt behärskande totalsyn på kriget, dess orsaker, dess innebörd.

I den totalsynen passas allt in, beskäres och omformas tills det passar.

De icke stridande ha ingen ursäkt för en bortförklaring av det som inte passar in i den enas eller andras totalsyn. Vem dristar tro sig kunna ställa sig utanför historien och utanför sina egna betingel-

ser? Oundvikligt påverkas vars och ens sympatier av historisk uppfattning eller estetisk frändskap, och hur skulle man kunna förmena andra eller sig själv att söka någon reda i kaos, att gripa efter fasta punkter? Men oss anstår det inte att ta den saken lätt. Någras tro på kriget som folkuppfostran är så stark, att den för deras ögon lägger en tät slöja över krigets skändligheter. Vi andra, som ännu inte äro blinda på ena ögat och döva på ena örat, vi måste bevara och försvara vår fulla syn- och hörsel förmåga. Långt hjälper den oss i alla fall inte för närvarande. Men vad vi måste bevara är själva möjligheten att framdeles använda den. Tålmod kräver det att stå stilla i mörkret, avvaktande vad dagen skall bringa.

Sverige har redan haft mycket att betyda som kommunikationsled för de folk och länder, mellan vilka kommunikationerna nu äro avbrutna. Över Sverige ha resande kommit hem till eget land från fiendens. Genom vänner och vänners vänner har Sveriges post och telegraf förmedlat på direkt väg oframkomliga underrättelser mellan privatpersoner i sinsemellan fientliga länder. Förmedlare böra vi bliva och förbliva i en större och rikare mening. Vi få inte koppla av några själskommunikationer som förut funnits. Vi måste begagna dem mer än någonsin. Ansvar det äga dem och betydelsen av att bruka dem k a n tagas, skulle kunna tagas så att det inte vore något överord att därom använda uttrycket världshistorisk.

Hilma Borelius.

Kvinnliga donatorer 1600—1905.

II.

Med avseende på intressenas mångfald och den roll lokala förhållanden spelat för bestämmandet av donationernas ändamål står Göteborgs och Bohus län onekligen främst. Havets närhet märkes i de många gåvorna till understöd åt fattiga fiskare och fiskaränkor. En av dessa (10,000 kr.) härstammar från Emilie Flygare-Carlén. Av någon särskild naturkatastrof tycks assessorskan Volrathine Kalls donation (72,556 kr.) "till hjälp åt fattig allmoge allestädes inom Sverges rike, som mistat egendom genom sådana olyckshändelser, vilka människor icke för- må avvända, såsom orkan, hagel, miss- växt, vådlig händelse, varigenom man eller fader omkommit, och dylikt mera", vara föranledd. Om strängt religiösa och moraliska intressen vittna de i åtskilliga donationsbrev förekommande bestämmel- serna om gudfruktighet eller hedrande vandel hos de fattiga, som skola kunna komma i åtanke. Fröken Fredrique Wohl- fahrt uppställer som villkor för sitt barn- hem (154,683 kr.), att dess skyddslingar skola uppfostras till "framför allt redbara människor".

Bland Göteborgs många inrättningar för undervisningsändamål lägga vi märke till Sverges äldsta nu existerande flick- skola, upprättad 1815 av Fruntimmers- föreningen (fonder på 104,368 kr.). Vi- dare torde särskilt böra antecknas den s. k. Göthilda-stiftelsen, fru Göthilda Mag- nus' gosskola för mosaiska församlingen i Göteborg (47,344 kr.). Om intresset för vetenskapen vittnar bl. a. fru Caro-

line Wijks gåva till Göteborgs högskola på 150,000 kr.

En storartad sjukvårdsinrättning är Gö- teborgs sjukhem för obotligt sjuka, grun- dat 1862 av statsrådinnan Laura Fähræus m. fl. av stadens damer (1,198,981 kr.). För att bereda tillfälle åt obemedlade sjuka att begagna bad- eller brunnskur — i synnerhet åt personer, som varit i gi- varens tjänst — har fru Eleonore Dick- son donerat 20,550 kr. Överstinnan Ulla Hamilton åter har grundat en regements- kassa för "sjukvård i fält och understöd i fred åt underbefäl och deras familjer samt manskap" (6,541 kr.).

Ganska enastående är säkerligen änke- fru Pauline Warburgs donation (30,809 kr.) för "bestridande av kostnaderna för sta- tistiska utredningar och publikationer rö- rande Göteborgs handel och sjöfart samt för utredningar och förslag hos Handels- föreningens fullmäktige ävensom Handels- och sjöfartsnämnden i Göteborg".

Om också Stockholm och Göteborg som sig bör gått i spetsen med av- seende på den kvinnliga frikostigheten, så hava även andra orter stora summor att uppvisa, givna för mycket olika ändamål, men i huvudsak dock uttryckande intresse för fattiga och åldringar, barn och ungdom samt sjuka. Jag vill här nedan fästa uppmärksamheten på några av dem, som äro mest kända eller som kunna an- ses särskilt typiska eller egenartade.

Bland inrättningar för åldringar eller mindre bemedlade må nämnas fru Emma Benedicks Asyl för ålderstigna

fruntimmer, Djursholm (360,529 kr.), Ingrid Petronella Olssons stiftelse (fri bostad åt samhällsmedlemmar, som sett lyckligare dagar), Malmö (95,815 kr.), samt Snellska stiftelsen i Landskrona (fria bostäder åt fattiga av borgerskapet och stadens tjänstemän, 40,000 kr.). Både Södermanland och Norrbotten hava fröken Carolina Mannerstråle att tacka för stora understöd åt fattiga. I det förra fallet är gåvan (10,000 kr.) bestämd för änkor och barn efter på sjön omkomna lotsar och fiskare, i det senare (50,861 kr.) för befolkningen, helst lapparna, vid missväxtår.

Aldrig stå givmilda händer så öppna som vid juletid. Många gåvor hitta då vägen till den fattiges dörr. Uppen i Dalarna kan man ännu i sex socknar glädja sig åt änkefru L. M. Svenssons "råg och sill att vid julen tilldelas ålderstigna, nyktra, välkända och av arbete uttröttade personer bland allmogen" (27,966 kr.). På de fattiga sjuka har hustrun Maria Holm tänkt och givit 25,000 kr. till fri mat vid allmänna lasarettet i Lundsbrunn.

Hur många kvinnor landet runt ha ej tänkt på barnen! Jag vill här endast påminna om prinsessan Eugenie's barnhem Fridtorp på Gottland (fonden på 305,745 kr.), Karlskrona barnhem, fru Wilckens skapelse, Ljungberg'ska stiftelse's barnhem i Halmstad, grundat av änkefru B. C. Ljungberg (345,671 kr.), Drottning Desiderias arbetskola för fattiga flickor i Visby, upprättad av Fruntimmerssamfundet (55,000 kr.) samt Bernhardina flickskola i Kalmar, stiftad av Kalmar Fruntimmersförening (31,700 kr.). Kalmar län har dessutom mottagit flere donationer av fröken H. M. Linnerhielm såväl till fattiga

skolbarn som till stipendieändamål och för sjuka.

En plats för sig bland inrättningarna för barn intar fröken Anna Lisa Lidbecks uppfostringsanstalt för vanartiga barn i Lidköping (451,472 kr.). Samma donator har dessutom skänkt större summor även till andra ändamål. Av särdeles stor praktisk betydelse äro säkerligen prostinnan Hedvig Kinmanssons gåvor till icke mindre än fyra östgötasocknar (resp. 12,001, 10,862, 21,881 och 21,305 kr.) för beredande av undervisning i slöjd och trädgårdsskötsel.

Redan på tal om Stockholm hade vi tillfälle att dröja vid Jenny Linds namn i sammanhang med understöd för högre studier. Även Uppsala universitet kan glädja sig åt en gåva av henne (51,000 kr.), avsedd till ett stipendium för historiska studier och två för studier i filosofi eller estetik och musikens historia eller litteraturhistoria. Av de många övriga stipendier, varmed kvinnor ihågkommit ungdomen, är väl intet så rörande som Helena Sjöbergs donation till Örebro katedralskola (8,393 kr.) för beredande av "stipendier åt två behövande, genom utmärkta naturgåvor och sedligt uppförande framstående lärjungar i de lägsta klasserna, av vilka den ene ovillkorligen skall vara barn av s. k. oäkta börd". Det är som man läste en hel tragisk livshistoria mellan dessa få rader.

Som jag förut nämnt, har på de flesta ställen kvinnornas intresse ej varit så mycket riktat på sjukvården, som man kanske skulle kunnat förmoda. Men naturligtvis finnes även på detta område åtskilligt att anteckna. Här märka vi det av fröken Ebba Boström inrättade Samaritthemmet i Uppsala (207,275 kr.) samt det

Heijkenskiöldska sjukhuset, som jämte varmbadhuset i Västerås av överstinnan Euphrosyne Heijkenskiöld fått mottaga 82,371 kr. för sitt bestånd.

Slutligen återstår att nämna en liten grupp donationer för mera fristående ändamål. Hit hör fröken Jeannette Zetterbergs legat (211,977 kr.) till Eskilstuna för uppförande av ny kyrkobyggnad samt grevinnan Casa de Mirandas gåva (30,214 kr.) till Växjö stad för anskaffande av lämpliga arbetarebostäder. Vidare märkes fröken Johanna Häggs anslag till Visby (7,000 kr.) för anordnande av föreläsningar för allmänheten. Såsom särskilt anmärkningsvärda torde ock böra anses ett par donationer i Malmöhus län, givna till det allmänna bästa utan strängt begränsande bestämmelser. De äro änkan Anna Bengtsdotters gåva (7,776 kr.) till "något för Barsebäcks socken nyttigt ändamål, som av kommunalnämnden bestämmes", och änkefru Anna L. Malmros' donation (24,287 kr.) i liknande syfte till staden Lund.

Det material, som legat till grund för ovanstående, är oerhört rikt och särdeles intressant. Bakom de torra siffrorna och korta rubrikerna står så mycket att läsa om ädla uppsåt, samlade livserfarenheter och skiftande lynnen och läggningar, att man tycker sig ha stiftat bekantskap med ett helt svenskt kvinnogalleri, när man studerat sig igenom dem alla.

Här har endast funnits utrymme för några korta antydningar i ämnet. För att åtminstone ge ett begrepp om totalsummorna inom de olika donationsgrupperna vill jag till sist anföra några siffror. Till fattigvård, pauvres honteux o. d. har i städerna skänkts 6,213,546 kr., på lands-

bygden 782,673 kr. För barnavård och barnundervisning har offrats resp. 14,256,890 kr. och 996,559 kr. Stipendiefonder och högre undervisning hava mottagit 7,267,320 kr. i stadssamhällena och 5,683 kr. på landsbygden. Till sjukvården åter ha utgått 3,014,586 och 169,828 kr. Sjuk- och begravningskassorna ha måst nöja sig med 290,722 kr. i städerna, medan pensionsfonderna erhållit 4,504,240 och 191,158 kr. Pensionskassor åter ha ihågkommit med 5,210 kr. i städerna, under det att alla övriga ändamål tillsammans ha att uppvisa resp. 1,297,321 och 246,257 kr.

Allt detta är ju stora siffror i och för sig. De äro dock synnerligen lågt beräknade, i det de flesta värdena nedlagts i ej alltför högt upptaxerade fastigheter. Miljonerna skulle väl dock en gång kunna exakt beräknas, men aldrig det fulla värdet av alla de varma och ädla uppsåt, som dölja sig bakom dem.

Susy Silfverbrand-Erikson.

"Kvinnans rättsliga ställning i Sverige". Under denna titel har på uppdrag av Årsta-utställningens kommitté en liten broschyr utgivits, som utgör en omarbetning av den "Översikt av den svenska kvinnans sociala ställning", som utgavs i anledning av världsutställningen i Chicago 1893 och vilken är utgången. Den nu utkomna broschyren kompletterar den förra genom att fortsätta redogörelsen för kvinnans sociala och rättsliga ställning fram till våra dagar, den tidigare utgivna gick endast till medlet av 1800-talet. Vidare är uppställningen av de lagar och författningar, som från och med 1845 utfärdats rörande kvinnan, i den nya broschyren ordnad efter rättsinstitut och ej i kronologisk ordning, som förut gjorts. Ett kronologiskt och ett sakregister ha tillagts för att underlätta begagnandet.

Tysklands ställning i kriget.

Övers. från förf:s manuskript.

Ni känner Berlin, och ni känner också till kungarnas av Preussen, kejsarnas av Tyskland gamla slott. Framför slottet stå de erövrade ryska kanonerna, framför kronprinsens palats de franska, omkring "alter Fritz" staty de belgiska. Det är minnena av våra första snabba segrar. Ehuru Ryssland, England, Belgien och Frankrike sedan månader hade rustat och planmässigt förberett sitt överfall mot oss, möjliggjorde snabbheten och den fulländade organisationen av vår här och våra järnvägar tillika med de nya väldiga artilleripjäserna dessa första segerrika drabbningar.

Belgiens neutralitet må ste vi kränka för att rädda oss själva, annars hade Frankrike och England brutit den gentemot oss. Hade Belgien godvilligt fogat sig, som Luxemburg, hade vi låtit det behålla sin oavhängighet och sitt område, och det vore nu, som Luxemburg, i säkerhet under tyskt skydd. Detta tyska erbjudande avböjde Belgien, dess här och fästningar dukade under för de oväntade överlägsna tyska angreppen (de första snabba framgångarna för oss); som det tyckes, har regeringen själv utrustat och uppmanat civilbefolkningen till franctirörkriget. Vid och efter de tyska truppernas intåg i belgiska städer och byar har den upphetsade civila mängden på flera platser skjutit ur

bakhåll på tyskarna, gästfritt inbjudit dem i sina hus och sedan nedskjutit dem vid måltiden, mördat dem under sömnen. Kvinnor och barn ha tagit del häri, på sårade har man stuckit ut ögonen samt stympat dem. Sådant har t. ex. hänt i Lüttich, Löwen och Dinant. Till vidergällning blevo desso platser då helt eller delvis förstörda. Det gavs intet annat medel att skydda våra trupper mot detta folkrättsliga brott; ty det är ett sådant, då civilbefolkningen enligt folkrätten har att avhålla sig från vapnets bruk.

Ryssarna hade, som vi nu fått veta, mobiliserat sedan tre månader, skickat trupper från den yttersta östern (t. ex. Amur), från den avlägsnaste södern (Kaukasus) till västgränsen, och medan tsaren försäkrade vår kejsare, att Ryssland icke mobiliserade, stod den ryska hären marschfärdig vid våra gränser. Tsaren har senare ursäktat sig med den förklaringen, att den ryska mobiliseringen går så mycket långsammare än den tyska, därför måste den så mycket tidigare påbörjas! Som känt är, lyckades det en övermakt av ryska trupper att medan vi tyskar kämpade i väster och öster falla in i en del av vår provins Östpreussen. Den s. k. ryska "Memelarmén", som t. ex. hade besatt de tyska städerna Memel och Tilsit, bestod huvudsakligen av gardesregementen och

Ehuru innehållet i denna artikel är i Sverige delvis redan kända fakta, har det syntts oss av stort intresse att i Hertha publicera detta uttalande av dr Kaethe Schirmacher. Dr S., som under årtal vistats i de med Tyskland nu krigförande länderna, Frankrike, England och även Ryssland, är genom sin kunskap om dessa länder en auktoritet som har rätt att göra jämförelser mellan deras och det egna landets förhållanden.

Vi hoppas som komplement till denna tyska artikel kunna förvärva korrespondenser även från ledande kvinnohåll i Frankrike, England och Ryssland.

lär i allmänhet iakttagit folkrätten. En här håller på folkrätten, när den icke låter de enskilda soldaterna efter godtycke sörja för sitt behov av mat, kvarter, kläder, hästar, vagnar o. s. v. utan när detta sker genom skriftlig rekvisition från den ansvarige befälhavaren eller mot skäligen konstant betalning. Framför allt får icke den fredliga civilbefolkningen hotas eller bestjålas, byar, städer och gods icke plundras eller antändas. Efter dessa regler kämpar vår tyska här i fiendeland. De ryska gardesregementena lära också, som sagt, i allmänhet iakttagit dessa regler, de dem efterföljande kosackerna åter ha delvis fruktansvärt misshandlat den fredliga östpreussiska civilbefolkningen, som avhöll sig från all fientlighet. Den sydligare i Östpreussen (Masuren) inträngande ryska Narevarmén, som mestadels bestod av linje- (icke gardes-) trupper och kosacker och som senare av general Hindenburg förintades i de masuriska sjöarna och träsken, har förövat de oerhördaste grymheter: besinningslös förödelse av gods, byar och städer betecknade dess väg; vart-hän den kom, gick allt upp i lågor, all lösegendom söndertrampades, bortsläpades, förstördes, mänskorna inestängdes och byggnaderna antändes. Det har fastslagits genom våra undersökningskommittéers officiella berättelser, att ryssarna huggit en hand eller ett ben av de unga vapenföra männen för att göra dem till krymplingar, att de nedskjutit all skogsbetjäningen, så att dessa, som kände vägarna, icke skulle kunna varna för fienden, att de skjutit på läkare och sjuksköterskor, att de hissade den vita flaggan och sedan på nytt skjutit på de sig närmande tyskarna, att de lyft ut kvinnor genom fönstren, i sista

ögonblicket dragit in dem igen, våldtagit dem, skurit bort deras bröst och sprättat upp underlivet. Så kämpar "kulturstaterna" Frankrikes och Englands förbundne för frihet och civilisation.

En del av befolkningen i dessa gränstrakter lyckades rädda sig. De fördes över till Västpreussen, Pommern och Brandenburg. Min vän och jag ha tagit emot dem i ett Berlinhärbärke. De kommo stilla och lugna med det lilla de räddat av sina ägodelar, utan tårar, utan klagan, endast med önskan att snart kunna vända hem igen. Och denna önskan kan nu uppfyllas: förvaltningen är åter i gång, före vinterns inbrott skola husen vara återuppförda, fälten sådda, kreatursbesättningen förnyad. Hela riket gör insamlingar för östpreussarna.

Hela riket har likaledes tagit del i vårt krigslån. Regeringen önskade en miljard mark till den 19 september: den har erhållit 4,5 miljarder. Detta är det som fattigt och icke ekonomiskt bärkraftigt utskrikna Tyskland.

Framför allt är det England och Frankrike, som framställt oss så, dessa som 1904 förbrödrade sig mot oss, under förevändning att vi äro "brutala", "barbariska", "tröga och utan initiativ", "slaviska", "underdåniga", "karaktärlösa", "en hård för ofrihet och militarism". Nå, Frankrike närde ett gammalt agg, det hade icke övervunnit smärtan från 1870—71 och trodde sig i förening med England och Ryssland kunna taga "hämd" på oss, hämd därför att vi på fyrtio år blivit Frankrike obestridligen överlägsna, militäriskt, kulturellt och socialt. Så var även fallet med engelsmännen, de "germanska kusinerna", vilka endast i avund mot en mi-

litär, vetenskaplig och social överlägsenhet, som de inte längre kunna höja sig till, draga i fält mot oss. Vår tyska här består av våra bästa män, och mot denna folkhär ställer England sina legoknektar, kallar in, i samförstånd med Frankrike, Asiens och Afrikas färgade horder, begagnar dum-dumkulor (härför finnas officiella bevis). För att besegra oss ger det de vitas auktoritet i Afrika till pris och kallar in japanerna i sina kolonier: så handlar ett "kulturfolk".

Tysk vetenskap, tyska bildningsanstalter och deras resultat, industri och handel äro de engelska överlägsna, modernare, smidigare, driftigare: denna konkurrens vill England slå ned, och så förklarar det tyska patent i England förfallna, betalningar av engelsmän till tyska firmor för en "förbrytelse", som bestraffas med tukthus.

Våra sociala inrättningar, olycksfalls-, sjuk-, ålderdoms- och invaliditetsförsäkringar, vår borgerliga rätt erbjuda de fattiga lagren av befolkningen och kvinnorna mera säkerhet, understöd och försörjning än vad förhållandet är i England och Frankrike. Arbetaren har det bättre i det monarkiska Tyskland än i republiken Frankrike. Tyska riket känner inte till något sådant som det fruktansvärda arbetslöshetsproblemet och den förfärliga kvinnonöden i England. Om någon av de krigförande har en kultur att försvara, så är det vi. I utlandet är det få, som veta detta, ty när våra fiender låta hundra stämmor höras, skicka ut talare och besolda tidningar, inskränka vi oss vanligen till ett kallt, nyktert aktstycke. Vi äro inte ett skrytsamt folk, och reklam bland nationerna ha vi inte förstått oss på. Nu stå vi inför den flammande avundsjukan: det brinner i öster, det brinner

i väster; vi veta att det kommer till det slutliga avgörandet, avgörandet, till vilket kejsaren kallade oss. Vål tror jag, att om kvinnorna sedan länge haft rösträtt i Europa skulle inte ett världskrig som detta blossat upp. Som saken nu en gång ligger, hade icke en tysk kvinna den avgörande 4:de augusti röstat emot det oss påtvungna kriget; ett parlament valt av kvinnor och där kvinnor suttit med hade icke beslutit annorlunda än männen. För oss alla, män och kvinnor, gives nu endast ett: i g e n o m!

Kaethe Schirmacher.

Glimtar utifrån.

Den neutrala zonen. Redan tidigt i somras, i (den väpnade) fredens sälla dagar, succade en engelsk rösträttstidning: »Vi undra ibland, om det finns en civiliserad värld, och i så fall var?» Mindre än någonsin se vi oss i stånd att meddela den önskade adressen. Vi veta inte hur en civiliserad värld ser ut och ingen nulevande lär hysa den överspända fordran att få skåda en dylik.

Ytterligt anspråkslösa som vi ha blivit, uppsamla vi emellertid alla spridda yttringar av en högre utvecklad livsuppfattning än det hungriga rovdjurets, och vad som nyss var trivialt självklara fraser klingar nu som ljuv och sällsam musik från en oupphinnlig framtidskust. Så mrs Fawcetts vemodiga hälsning till Internationella Rösträttsalliansen (vars vicepresident hon är) i septemhernumret av *Jus suffragii*. Det låter som en upptäckt, när hon påpekar, att »vi kvinnor, som ha arbetat tillsammans för en stor sak, ha förhoppningar och ideal gemensamma», och att »det som förenar oss är starkare än det som skiljer oss». I dag äro truismer som dessa hjältomodig handling; de krigförande ländernas män våga inte mer uttala slikt.

Det är inte mycket Alliansen just nu kan göra för att hävda sin ståndpunkt över nationsslaktandet, men den har inrättat sitt högkvarter i London till hjälpbyrå för de utländska kvinnor, som kriget störtat i en eller annan sorts nöd.

I den österrikiska tidskriften *Neues Frauenleben* för sept. utsäger d:r Christine Touaillon i klara ord den av mängden oanade hemlighet, som katastrofen uppenbarat: tjugonde seklets kulturlöshet, hos massan och hos massornas korade eller smorda ledare. Det äger ingen annan motor, ingen annan lag än det materiella intresset, det själlösa rovbegäret. Om än förf. tycks i någon mån undanta tyskarna från denna världsdom, såsom de där just i detta krig ha »rätt och sanning på sin sida», ger hon dock ett vackert prov på klarsynt besinning mitt i det epidemiska vanvettets tjutkonsert.

I ännu högre grad skänker oss Lida Gustava Heymann i München detta vederkvickande skådespel. Det frapperar så mycket starkare som vi från Tyska riket i dess nuvarande läge icke med fog kunna begära en yttring av lugn, opartisk överblick. Folket står tillsammans som en knuten näve och finner sig av praktiska skäl nödsakat att inöva ett mångsidigt nationalhat, som innebär våld på dess egen andligt gästfria natur.

Lida Gustava Heymanns artikel om näv-rätten i *Die Frauenbewegung* 15 sept. har däremot en egendomligt ljus och mild klang, ehuru dess kulturmålning är ännu några nyanser mörkare än den ovannämnda österrikiska. Hon vet väl, att för oss, som nu leva, står blott en öken kvar — för segrare såväl som besegrade. »Europas folk måste änyo lära sig att uppbygga begynnelsegrunderna för internationella förhållanden, årtionden av mödosamt arbete måste gå åt till att föra dem dit där de stodo före kriget. Hos många män skall det sår, som detta krig tillfogade deras inre kultur, aldrig helt botas, de sista spåren därav komma att utplånas först i eftervärlden, men de komma att utplånas».

Det lönar sig alltså att sträva genom öknen, vi bära de efterkommande fram till

det blommande landet, som vi aldrig få beträda. Det tycks bli kvinnornas sak att föra mänskligheten till det rättstillstånd, framför vilket männen ännu i dag föredra slagsmålets anarki. »Vi kvinnor besjålas icke av något nationalhat, vi glömde inte ett ögonblick vad de nu kämpande folken ha varandra att tacka för av andlig odling, av ekonomisk utveckling, vi sörja med kvinnorna av alla nationer — — — vi räcka kvinnorna av alla nationer handen»...

Augustihäftet av Helene Langes månadskrift *Die Frau*, tydligen färdigt före krigsutbrottet, har helt händelsevis råkat blanda sin stämma i denna kör av fridsröster. Där skildras nämligen i en varmt beundrande uppsats »Die russische Frau», hennes sekel-långa tappra rebellion mot Rysslands förbannelse, patriarkalismen, hennes martyrium och hennes segrar. Artikelnen har genom omständigheterna fått sig påtryckt en väl icke avsedd tendens: Den ryska kvinnan är icke vår fiende.

Årstakatalogen. Som redan nämnts i Hertha, finns Årstakatalogen tillgänglig genom rekvisition från Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm, till ett pris av 35 öre. Redigt och klart uppställd, är den av stort intresse även sedan Årsta stängt sina portar; en ovärderlig uppslagsbok förblir den genom sin utförlighet, från språkbandens avtryckta lagparagrafer och redogörelsen för de olika utställningarna fram till yrkesavdelningens planscher med deras förklarande text, på tyska till utländska besökarens tjänst.

Fotografierna av de skilda avdelningarna äro vällyckade, med nöje återser man Fredrika-Bremer-Förbundets vackra mittgrupp i hallen, sociala utställningens omfattande avdelning, hemkökets trevliga interiör, Fredrika-Bremersalongen, läsrummet, den inbjudande matsalen och det prydliga kökets rika förräder.

I nativitetsfrågan.

Vetenskapligt genomförda undersökningar och uttalanden i nativitetsfrågan ha länge förekommit på mer än ett håll. Hos oss senast: "Befolkningsfrågan" av Curt Wallis. Att andra än rent manliga synpunkter anlagts på denna Väst-europas vitala fråga känner jag icke. Och dock får det väl erkännas, att just denna mera direkt berör kvinnan än mannen. För utlösande av ett nytänt liv i staten sätter icke mannen in sitt eget som pant. Det gör kvinnan. Det är hon, som giver liv. Det är först när det blir fråga om att taga liv, som mannen riskerar sitt blod. Låt oss emellertid inte förblandas av vapenglansen i sommarsolens sken. Bakom det blixtrande stålet, de vajande fanorna dölja sig större fasor och orättfärdigheter än vi ännu ha ord för. Ett ögonblick kunna vi ju erinra oss några upprörda röster, som nu tystnat. "Om Europa sedan 30 år i stället för att årligen depensera ungefär hundra miljarder på krigsförberedelser hade helgat dessa kolossala summor åt att utbreda fredens väl-signelser i de ringas villkor och liv, hur mycket vore ej då uträttat", utropade franske handelsministern Trouillot vid XII:te allmänna fredskongressen i Rouen. Hur oändligt upprörd var ej den gamle nit-älskaren Tolstoj över alla dessa miljarder, som offras "för att lösa besittningsfrågor genom mord" (krig). Och Maupassant brast en gång ut så här: "Vid blotta ordet krig kommer det över mig en fasa, som om det vore fråga om häxeriproces-ser, om inkquisitionen, om något avslutat, avskryvärt, onaturligt. De små infanteris-terna, som löpa därborta, äro dömda att

dödas likt en fårahjord, som av slaktaren drives fram på landsvägen. Och det är unga män, som skulle kunna arbeta, skapa, göra nytta. Deras fäder äro gamla och fattiga; deras mödrar som under tjugo års tid älskat dem, som endast mödrar kunna, skola om månader, om år kanske få höra, att barnet, sonen, som blivit uppfostrad med så mycken kärlek, så mycken möda, så mycken kostnad, blivit kastad i en grop som en död hund, uppristad av kulor, söndermald under kavallerischoc-ker. Varför har man dödat hennes gosse, hennes vackre gosse, hennes hopp? Varför?"

Världens och livets poler äro Varför och Ack, har någon yttrat.

Om vi kvinnor principiellt hyllade kriget, vore vi icke värda namnet av kvinnor — det är för anspråksfullt att säga kulturkvinnor. Orden kultur, kulturstat o. d. ha på sista tiden fått en falsk klang, blivit uttryck blottade på innehåll. Man undviker gärna beröring med lik.

Om en framtida kultur, högre än den som uppnåts före de sista världshändel-serna, lär det ej löna mödan att drömma. Att i blod förinta de i blod tillkomna dyrbara mänskliga leven tycks hädanefter som hittills bli toppen av vad en manlig civilisation kan presteras. Så börjar efter nedstörtandet ett nytt uppbyggande på den eviga grundvalen av kvinnornas lidanden.

Och alltjämt skola kvinnorna låta sig nöja?

Vem kan förstå dem? Det säges, att det går en underström av uppror genom hela kvinnovärlden emot att bli mödrar på gamla villkor. Kanske skola nationerna

på detta vis tvingas att avstå från massmördandets religion. Kanske skall livet fortsättas efter detta som hittills. Någon ändring till det bättre skall dock inträda den tid, då staternas kvinnor ha samma medborgarrättigheter som deras män. Det måste engång bli lönen för den kvinnliga tillvarons summa av kval, att det blir mödrar, som skola kunna hejda en lyftad glaven, kunna förekomma slaktningen i stället för att som nu släpa sig bakom den med tårar och förband.

För närvarande synes nativitetsfrågan viktigast ur anfalls- eller försvarssynpunkt. I stort sett är den emellertid för de västeuropeiska nationerna frågan om vara eller icke vara. Undersökningarna ge nämligen vid handen, att nativiteten inom dessa nationer är i stadigt sjunkande, och vetenskapsmännen ha redan så gott som preciserat tidpunkten för den ena och andra nationens utslocknande, uppgående i andra folk, för så vitt botemedlen mot avfolkningen ej bli funna.

Ryssland däremot kan med sitt årliga tillskott av två och en halv miljon människor motse de närmaste hundra åren utan minsta oro för folkminskning.

För Sverige förutsäges konstant sänkning av befolkningssiffran från 1938, emedan födelsetalen från den tiden tänkas komma att understiga dödstalen.

Om nativiteten förhölle sig lika som före 1880, skulle i Sverige årligen födas 150,000 barn. Numera födas blott 130,000. Antalet födda barn på tusen invånare var 1876—80 = 30,3, men har sedan oavbrutet sackat nedåt, och de sista fem åren visa följande siffror:

1909	25,6
1910	24,7

1911	24,0
1912	23,7
1913	23,1

Med avseende på nativiteten stå vi som bekant under Danmark (28,2) och Norge (26,3) och befinna oss lägst bland Europas folk med undantag av det franska (19,9 på 1,000 invånare.) I Sverige ingås nu i årligt medeltal endast 32,925 äkten-skap, vilket motsvarar 6,09 på varje tusental invånare. Avfolkningens grunder ligga hos oss i sjunkande äktenskapsfrekvens och ett som det säges redan utbrett tvåbarnssystem. Vad blir det så av vår nation? Den är dömd till undergång, säger man, så vitt botemedlen mot nationalolyckan icke bli funna.

Utan att opponera mot föreslagna botemedel — för mångfaldiga att här anföra och mestadels avfärdade som kvacksalverier — kan man dock inte låta bli att anställa några betraktelser i frågan.

Stora tänkare ha ansett, att folkökning utan kvalitativ höjning knappast borde vara förnuftigt önskemål. Soldater ur alkoholisthem och proletärkvarter bli inte fullgott krigsmaterial.

Men om ökning från befolkningslager med bättre förutsättningar för god medborgerlighet och krigsduglighet är djupt önskvärd, varför då i fråga om denna ungdom, den kapitallösa n. b., ignorera kraven på ömhet och eget bo? Sådana krav förekomma ännu oförfalskade i Norden. Ännu äro vi icke allmänt försedda med det storeuropeiska celibatärsamvetet, som ensamt i Berlin sedan 1906 rekryterat en här av 50,000 prostituerade kvinnor och som i de franska större städerna upprättat krog- och bordellssystem i förening.

Ännu äro vi icke ofrånkomligt snärjda i penningjaktens förkvävande nät. Ett årtionde till — och reformer kunna komma som jåsten i ugnen.

Den kroppsarbetande befolkningen i allmänhet har ännu ej börjat beräkna pro och kontra i fråga om giftermål. Så snart en stadsyngling når upp till en veckoinkomst något så när tillräcklig för hyra av rum och kök i någon gårdslänga, gifter han sig vanligen utan betänkligheter. Möblemanget tas på avbetalning. Paret bor i köket och öppnar dörren till sitt allra heligaste för var besökande. Om unga "frun" har en symaskin i hemgift och är kunnig i något hemyrke, går allting bra det första året. En ny världsborgare är emellertid längesedan anländ. Arbetet för främmande blir mindre väl-skött. Med barnet n:o tre upphör det. Mannen finner redan hemmet trångt. Kanske förblir han den nyktre arbetare han var som yngling; kanske hade han redan som ogift hittat till ölstugan. Då återgår han till tidigare vanor. I vilket fall som helst ökas familjen alltjämt. Hustrun ser redan åldrad ut, fast hon har några år kvar till trettioalet. Så länge ingen sjukdom stöter till, får detta kallas en lycklig familj. Men ett olycksfall, ett ådraget kroniskt lidande — familjens "lycka" är tillintetgjord.

I lägenheten mitt emot är det på annat sätt. När dörren går upp, väller en tjock luft ut. Den smala korridoren är fullhängd med klädpartor — var skulle dessa annars härbärgeras? — gamla skodon belamra golvremsan. I den öppna köksdörren flockar sig en hög obeskrivbara barn. De göra ett nedslående intryck, som man i första ögonblicket tror bero på smutsig-

heten. Men det är värre än så. Intet barn är fullt normalt. Ett kan ej lära sig tala fullt begripligt. Ett är missbildat. Ett är vanställt av skrofler o. s. v. Alla se slöa ut. Modern ligger ofta sjuk av överansträngning. Hon tvättar åt främmande. Fadern är slaktardräng. Paret lär ej leva väl. Barnflocken ökas ännu. I bostaden under denna få barnen vart år smittsam sjukdom. De ha nu allesamman varit på "Epidemien". I den allra understa lägenheten, alltså den skummaste och sämsta, tager man emot småbarn till skötsel. Änglamakeri eller ej? I portgången kan man ofta räkna ända till 15—18 barn, och när grannhusets komma in, fördubblas gärna antalet. Det skrånas och kivas och övas olater dagen lång. Småttingarna rulla sig i gatans orenlighet, som grymt tatuerar obadade kroppar. När kvällsmörkret kommer, ropas skaran in, och var syskonhop köres ner i sina tillböcade sovhålor.

Skolåldern inträder. Hur dryg blir ej arbetsbördan för läraren, som skall ta itu med all denna slöhet, alstrad av tryck under ogynnsamma förhållanden.

I arbetarhemmen åt gatan, av vilka många bära vittne om välstånd, ser man som regel barn med trevligare och mera vakna utseenden. Men åt gatan till bo blott de lyckligast lottade föräldrarna, sådana som varit psykiskt och fysiskt överlägsna, som båda två utvecklats lika mycken omtanke som flit. Och som kanske haft en sparpenning att börja med.

År 1910 var lärjungantalet i Sverges folkskolor 791,545 och lärarna 21,585. Kostnaderna för folkskolorna gingo upp till 41,600,768 kr.

Fyrtien miljoner är en vacker summa

att vart år placera på folkbildningens altare.

Låt oss nu se på fattigvårdssiffrorna för samma år. Understödstagarnas antal var 236,918 och kommunernas kostnader här för gingo upp till 24,266,706 kr.

Man kan ej låta bli att undra, om 24 miljoner skulle behöva gå ut i fattigvård, ifall de där 41 miljonerna undervisningspengar fått användas på bättre fostrade, från mera välställda hem komna barn.

Att de välställda hemmen bli flera och alltiämt flera synes som ett förnuftigare önskemål än myllret av vårdslösade avkomlingar i vilka "hem" som hälst.

De allmänna läroverken hade hösten 1911 i runt tal 23,000 lärjungar. Utgifterna för de allmänna läroverken belöpa sig årligen till nära 6 miljoner. Någon statistik, som utvisar hur stor procent av allmänna läroverkens lärjungar som sjunker ned till understödstagare, lär ej förefinnas. Men antagligen är procenttalet lågt. De flesta människor, som äro kastade på den allmänna barmhärtigheten, ha hamnat där predestinerade för ett dylikt öde genom vidriga omständigheter från början. Att antalet barn med dylikt perspektiv beständigt måtte ökas är naturligtvis ingen nativitetsivrars direkta mening men blir given konsekvens.

För dem som själva sitta vid fyllda köttgrytor och som äro säkra att intet östanvåder från det prydliga matbordet kan föra bort det smakliga viltet, för dem faller det sig uteslutande fosterländskt att lamentera över en sjunkande nativitet som degenerationstecken. Utom detta, säger patrioten och vetenskapsmannen, så fattas redan nu nödiga armar för lantbruket. Och när våra många vattenfall skola tagas i bruk och den därmed sammanbundna

industrien utvecklas, var skall då den nödiga arbetskraften tagas ifrån? Kanske importeras utrikes ifrån. Farväl då med vår rasrenhet.

Det är annars en allmän klagan här i landet och som alla veta en berättigad sådan, att för var plats som blir ledig någonstädes var det vara må, utom i jordbruk och hushåll, givs det minst ett halvt hundratal aspiranter, av vilka ju blott en kan bli med sysslan försörjd.

Någon brist på armar borde det egentligen icke bli tal om. Det är själva benägenheten för lantbruksarbete som fattas. Och denna obenägenhet kan givetvis fortfarande, om också befolkningssiffran stiger. Varpå motviljan beror är ett kapitel för sig och hör icke hit. Faktum är, att i vårt land flertalet kroppsarbetande kunna ha arbete under "säsongtider" men att det under långa mellanskov — ej alltid beroende på strejker — är ganska ont om förtjänsten både på landsbygden och i städerna.

Allt flera maskiner skola utan tvivel komma att ersätta ett större antal mänskliga armar även inom lantbruket, som t. ex. lokomobilerna redan gjort med avseende på tröskning.

Fordrar nationens bestånd att äktenskapsfrekvensen stiger, att nativiteten ökas — på andra håll än i de lägsta regionerna, där tillvaron tar dystra former —, må då de som bära närmaste ansvaret för lycklig lösning av frågan se till att bereda unga och goda krafter de ekonomiska möjligheter, som måste läggas till grund för äktenskap med någon utsikt till tillfredsställelse.

För så vitt det gäller bildad ungdom utan förmögenhet, tyckas både stat och

kommuner glömma bort den mänskliga naturens behov att underkasta sig Eros. Med den bibliske landshövdingen avspisa de maktägande släktbevararen: "när det blir läglig tid vill jag låta kalla dig".

Den bildade unge mannen, färdig för sitt yrke, avlönas allmännast på ett sådant sätt, att han på sitt trägna arbete inte ens kan existera själv utan tillskott från kanske redan hårt pressade föräldrar eller skuldsättning utan utsikt för en snar återbetalning. Just då hans hela varelse trånar efter ömhetsband och han vore redo att offra för desamma, då han känner sig som starkast och därför modigast, är han dömd att hopplös blicka ut över de närmaste 10—15 åren. Om han sedligt råkar på avvägar, vad kommer det samhället vid, fast det blir samhället som i framtiden får bära följderna. Under tiden lässas andra krafter med lukrativa uppdrag, som underordnade få besörja, fast penningarna ej gå i deras fickor. Har man börjat förse en person med uppdrag, nog skall han ha flera och flera, fast hans tid faktiskt ej räcker till för dem. Sådant är praktiskt, nödvändigt, svenskt.

Men vad har den unge mannen vid järnväg, post, telegraf, bank, läroverk etc. etc. i regel att röra sig med före och närmast efter trettioårsåldern! I sitt hyrda rum, där han döljer sin magra garderob i en rankig byrå och oluftbart klädska, är han onekligen omgiven av de accessoarer som behövas för att kunna fantisera ljuvt om livets fullhet och rikedom på travbanan mellan spisningsstället, arbetslokalen och sovkabyssen.

Åren rulla. Hur han sliter sig igenom dem är en individuell affär. När fyrtio-

årsåldern är inne, har det verkligen ljusnat ekonomiskt. Den "lägliga tiden" är kommen. Och landshövdingen kallar. Men det engång svällande, för uppoffringar benägna hjärtat har torkat ihop under glädjefattig ökenfärd. Har fyrtiofemåringen sent omsider kommit till en trygg position, saknar han ofta lust att riskera tryggheten. Riskerar gör den gifte alltid. Inte är det håller lätt att komma ifrån en del vanor. Själva livsnerven kan vara anfrätt. Han hoppas inte längre på lyckan, då han inte längre tror vare sig på andra eller på sig själv. Då de grå håren låta se sig vid tinningen, kan nog ungarlen med en viss rysning se emot ålderdomens ensliga köldregion och vilja fly den. Men på ett eller annat sätt finner han det vara för sent.

Vad har nu fäderneslandet i behåll i denne ofta förtorkade lille man? Ett stycke koncentrerad tjänstemannarutin, som när som helst ersättes av efterträdarens. Kanske också ett par hem- och namnlösa telningar att ta vård om. I Sverige äro något mera än 13 procent av de levande födda barnen "oäkta". (Medan andra länder hålla sig på hedervärd distans från denna siffra: Norge 6, Finland 7, Tyskland 8, Schweiz 4, Nederländerna 2 procent o. s. v.) - Ett par procent av dessa 13 måste väl komma på "överklassens" konto.

Den bildade kvinnliga ungdom, som efter läroårens slut stannar som överflödigg kraft i hemmen för att invänta friare, torde vara lätt räknad. Kvinnor med energi och medel skaffa sig utbildning i de slag av yrken, som anses föda sin man. En del lyckas få fast fot i post och telegraf, flertalet söker tjäna brödet

i mera osäkra sysslor: undervisningens, kontorets, sjukhusets o. a. Eros gör sig påmint. Mot ett tusen ogifta män i åldern mellan tjugo och femtio år svara olyckligtvis 1,204 ogifta kvinnor mellan sjutton och fyrtifem år. I många fall får Eros alltså lov att beskedligt dra sig tillbaka. Där detta icke behövs, emedan den ömma lågan händelsevis besvaras av det manliga föremålet, blir det i alla fall, då båda parterna sakna rika pappor, bekymmersamt. Den unge mannen på smålönsstadiet kan inte tänka på att sätta hushåll. Flickan är nu redo att fortsätta med sitt yrkesarbete, om äktenskapet på detta sätt kan betryggas. Men hur ofta göra ej de unga upp räkningen utan värden! Såväl inom statsförvaltningsområden som inom privatstyrelser är man ohågad att ha gifta kvinnor i tjänst. Olägenheter kunna ej undvikas.

Sådan är situationen för nutidens bildade arbetande kvinna. Icke desto mindre är det en ganska allmän uppfattning, att äktenskapsfrekvensens minskning och framför allt den sjunkande nativiteten huvudsakligen kommer an på kvinnorna.

Professor Ernst Almqvist uttrycker något av denna uppfattning i sin broschyr "Förhållandet mellan man och kvinna ur hygienisk synpunkt". Han säger: "Den nutida kvinnan vill nog gifta sig, men bra många finna havandeskapet samt födandet och uppfostrandet av barn ytterst betungande. Då den gifta kvinnan finner havandeskapet för besvärligt, verkar detta på släktet på samma sätt som då suggan uppäter sina ungar".

Att havandeskapet verkar betungande är annars ett medvetande som inte uppkommit i nutiden. Redan i förkristen tid

hände understundom att kvinnan fick lämna livet i gengäld för en i världen nyinträdande. Individerna har just ingenting betydelsefullare att riskera.

I Preussen avledo åren 1816—1875 ej mindre än 363,624 kvinnor i barnsäng. Inte ens koleran hade krävt lika många offer. Och manne krigen gjort det? I det hittills blodigaste, det fransk-tyska 1870—71, stupade 40,000 tyskar.

Staterna få lära sig att icke ignorera sådana siffror som 363,000, då det gäller kvinnor, och endast minnas som värdefulla de siffror, som röra män.

Professorn har utom statsnyttan av många födelser inom ett äktenskap ännu ett plausibelt skäl för ymnigheten. Han säger: "Så länge kvinnan har tillräckligt att tänka på i barnkammaren, så har man i de allra flesta fall kunnat lita på hennes pliktrohet. Då hon däremot vid 25 års ålder upphör att föda barn, så måste hon skaffa sig andra intressen, som i lika hög grad fylla hennes själ, som de uppväxande barnen gjorde under föregående generationer". I många fall blir det kurtis och otrohet i stället, säger professorn. Och — vi tro honom. Ty alla kvinnor kunna ej vara dygdemönster. Men det permanenta havandeskapets förträfflighet som livvakt på dygdens väg skall nutidens med rika andliga resurser utrustade kvinna svärigen acceptera.

Vilken nationallycka om de gamla tiderna kunde återkomma, då gifta kvinnor kontinuerligt under 25—30 års tid kunde sätta ett tjog avkomlingar i världen, fast 10—12 av dessa helt omedvetna fingo sin plats i mullen! I den tavlan finns onekligen reminiscenser av släktet *s u s*, som professorn så smakfullt bringat i åtanke.

Det man ännu inte riktigt kan veta är om den yrkesbildade kvinnans krafter under vissa betingelser skola kunna räcka till för makans, moderns och förvärvsarbeterskans förenade kall. Men behovet tvingar fram hjältedaterna. Honnör då för trefalden. Den motsvarar icke idealet. Men för tidsförhållandena är den till synes en form, som åtminstone i någon mån gynnar nativiteten.

Sverige är ju icke i stånd att driva någon expansionspolitik och äger inga kolonier att befolka. För en livligare kolonisation av vår egen nordligaste landsända lägger nog klimatet allttjämt oöverstigligen hinder i vägen. Men Sverige kan en dag behöva försvara sin urgamla frihet. Ur den synpunkten måste vi, i stället för sänkning av nativiteten, allttjämt önska fosterlandet så många barn, som det med heder kan fostra upp till en högre idealitet än krigets.

Metta Greger.

Hemköket på Årsta.

Det är en god idé: sedan man gått igenom den stora sal, där i ord och bild ges en framställning av kvinnornas kamp för och med ideella värden, står man plötsligt i det lilla "hemköket", mitt bland de verktyg, med vilka kvinnorna mestadels utfört sin praktiska gärning. Många hade kanske här väntat sig en "kvinnans domän" i all dess prakt med glänsande kastruller och vitt porslin. Men i stället för ett praktiskt kök har man valt att inrätta ett praktiskt kök, där husmodern kan lära, hur man med enkla medel kan underlätta arbetet i köket genom största möjliga ändamålsenlighet i inredning och uppsättning. Idén har utan

tvivel varit god. Ty låt oss erkänna det: hur mycken gammal slentrian vidlåder ännu inte kvinnans arbete i köket, i barnkammaren, i hemmet och gör det onödigt tungt, ledsamt, uppslitande. Ett uppröjningsarbete där skulle måhända betyda ett uppröjningsarbete för hela kvinnosaken. Sparad tid för husmodern är sparad tid för kvinnorörelsen!

Låt mig erkänna det med detsamma: i hemköket står jag som allt annat än fackman (lyckligtvis är ju dock här icke platsen att beskriva lämpligaste formen för en bakugn!). Men jag förstår så innerligen väl den känsla av stilla andakt, som måste gripa en husmoder framför dessa i den praktiska förenklings tecken stående inrättningar, vilka förevisas för henne av två unga skolkökslärarinnor: det luftiga diskbordet, den till allehanda tvätt — både av lakan och småbarn! — användbara cementbassängen, bakbordet, som också kan användas på många olika sätt, matvrån, där alla utrymmesmöjligheter tillgodogjorts utan inskränkning i trevnaden. Ja, till och med inför ting som vedlåren och sopskåpet — säkert bägge mönster i sitt slag! — känner väl den äkta husmodern ett slags vördnad. Mätte bara alla reformer till hennes bästa inge henne lika stor vördnad!

Bättre hemmastadd känner jag mig i alla fall i demonstrationsköket därtill. Här tages köksarbetet helt vetenskapligt. Här hänga tabeller med jämförelser mellan olika födoämnen med avseende på pris och näringsvärde, mellan hemlagad och färdigköpt mat o. s. v. Vidare ses en del moderna apparater, en gasspis, en fotogenspis, den senare en nyhet, avsedd för hem, där ingen gas finns att tillgå. Och så litteratur i ämnet förstås. Här givas ju också demonstrationer och stundom föreläsningar av för skolköks-saken intresserade i olika praktiska och teoretiska ämnen. Demonstrationerna givas två gånger i veckan: de omfatta beredandet av enkla och närande maträtter, konservering o. s. v. De ha alla, även under de hetaste som-

mardagarna, varit till trängsel besökta; stundom har man ej kunnat släppa in alla vetgiriga i det tyvärr väl trånga köket.

När jag står där inne, kommer jag att tänka på några ord en duktig ung kvinnosakskvinna en gång sade: "När jag själv går i köket och lagar mat, då vill jag det skall vara flykt över det!" Ingen husmor kunde ha sagt något, som mer rört mitt hjärta. "Flykt" över det hela, metod, sammanhang, mening! Kunde alla husmödrar få in det i sitt arbete,

då skulle också de på sin mark bygga vidare mot vårt mål. Ty all kvinnogärning bör vara ett stycke kvinnosak, i den mening vi nu ta det ordet. Så ligger det då något symboliskt i att skolkökslärarinorna i kvinnornas och kvinnosakens byggnad också fått en hedrad plats för sitt idealkök — och måtte många husmödrar, som gå därifrån med en liten reformlustens gnista i sig, också ana betydelsen av den symboliken!

Ebba Theorin.

Några intryck från Ceylon.

Två gånger har jag besökt Ceylon — på resa till och från det ljuva Birma — men mina flesta och varaktigaste hågkomster stamma från återfärden, då vi tillbragte tio oförgätliga dagar högt uppe i bergen vid sanatoriet Nuwara Ellia.

Likväl var det med sällsamma känslor jag först beträdde denna ö. Ty här stod jag för allra första gången på buddhismens mark. Och när jag befann mig i ett av "lärans" tempel inför den vilande Buddha, visste jag genom långa studier, att jag nu stigit in i det negativas eget rike. För det unga och lidelsefullt sökande sinne, som en gång var mitt, kunde detta äga en viss tjusning, sett genom den synvinkel Schopenhauer lär en att anlägga på tingen.

Nu var denna värld dock icke min längre. Buddha lämnade mig — visst icke oberörd, hur vore det möjligt? — endast full av undran inför det tagande i själva tomheten av alabasterbildens fjärrskådande pupiller. Att stå ansikte mot ansikte med upphovet till livsfientlighetens lära — om också endast i form av en

färgad bildstod — hör till de ting man icke glömmer.

Och hur sällsamt, hur insvepande, hur försåtligt är det ej att sedan andas tropikernas luft, denna vaggande, bärande värmeluft, som mitt väsen älskar. Man har hela tiden ett intryck av att röra vid lösningen av ett mysterium och se denna lösning fjärma sig i samma ögonblick som den var en nära. Åtminstone förföljde detta mig åter och återigen under purpurträdens skugga och då jag andades padok-blommornas doft. Dagen kommer så strålande och natten kommer så djup att det icke är natt och dag endast, utan uppenbarelser av själva tillvarons hemlighet i all dess ljusdruckna eller dödsörka innebörd.

Sådana äro de första och underligt förblivande intrycken. Men mitt i alla dessa funderingar var jag hela tiden livligt medveten av att leva och röra mig på den jord vi alla läsa om som barn och där polyandrien står i full blomma.

De — jag säger visst inte avundsvärda — damer av de högre singhalesiska kret-

sarna, som ha flera laggifta män, blanda sig icke i den brokiga hop av bengalier, araber och singhaleser man möter på gatorna. Skyddade av sin höga börd och — varför icke? — av makarnas ömsesidiga svartsjuka, tillbringa de sina dagar i drottninglik ensamhet, mera halvgudinnor än kvinnor. Jag hörde att de dyrkas av sina herrar och män och leva i djup medvetenhet om att det är de, som spela första fiolen i den äktenskapliga konserten.

Hur de andra stämmorna göra sig gällande, blir det starkare könets sak, och första anledningen till detta egendomliga förhållande var naturligtvis bristen på kvinnor i de högre kretsarna. De damer, som kunna tillåta sig lyxen av flera gemåler, äro alla buddhister, hur föga ett dylikt livsbejakande än stämmer med innebörden av denna lära. Ty enligt Buddha är ju livet ett ont i sig och icke varat det enda eftersträvansvärda.

Om jag äger något av en diktare inom mig, brände detta något emellertid av lust att få inblick i dessa singhalesiskors psyke — som är det slutnaste av allt slutet inför främlingen, det begrep jag ju. Och dock... Vilka sällsamma, ännu aldrig röjda själstillstånd gives det icke på vår jord... I vilken underbar luft ha ej dessa kvinnliga drivhusplantor kommit att blomma, egendomligare än någon orkidé och mer fulla av mystik än någon mystikers drömmar. Man tycker att deras saga står flätad i bananträdens kronor, vilka utestänga solen. Träffa dem fick jag aldrig, men jag betraktade unga singhalesiskor av folket med en tyst undran, om deras högättade systrar icke ägde alldeles samma uttryck — något av slutenheten i en skum, djup brunn, till vars botten intet öga tränger.

Finheten i dessa unga kvinnors drag är i regeln en sann fröjd för betraktaren, men blickens svarta bränna har en orörlighet, en oförmåga av växling, ett något — jag vet ej vad det är — som liksom upphört att leva. Västerländska ögon skifta tio gånger i minuten så visst som en. Deras icke. Kanhända är det gamla och förbrända rasers mystiskt outplånliga kännemärke. Och ofta har jag mött det i Indien hos män såväl som hos kvinnor. Ty framför allt får man det intrycket, att befolkningen är slut, utlevad, förbi, tyngd av länge sedan gångna seklers tunga av tankar, begrundande och odling.

Om det är luftstreckets, som gör denna börda så svår att bära genom tusen och åter tusen år, vet jag icke. Kanske. Ett är dock visst. Detta är drömmens länder, en luft för grubbel, ej för handling, en jord, i vars överflödande växtlighet ingen skall plocka den blomma, som skänker vad man kallar glädje att leva, endast örter av hemlighetsfull och ögonblicklig berusning, vilkas doft gömmer död.

Vackert är det dock därborta, bedårande vackert, om man också skogat oändliga sträckor för att odla te. Denna skövling gav ett intryck av nakenhet mitt i yppigheten och gjorde att vägen från Colombo till Kandi säkert förlorat mycket i skönhet, när jag såg den sist.

Det är nu elva år sedan, men tydligt som hade det varit i går ser jag ännu Kandi, det ljuva, där det tempel, som gömmer Buddhas tand, speglar sig i dammen. Detta är en vallfartsort för punditer, buddhistiska lärde, av alla län-

Det är nu elva år sedan, men tydligt som hade det varit i går ser jag ännu Kandi, det ljuva, där det tempel, som gömmer Buddhas tand, speglar sig i dammen. Detta är en vallfartsort för punditer, buddhistiska lärde, av alla län-

der, vilka komma hit och studera lärans urkunder på avlånga blad av guld och elfenben. Här finner man även bilden av den Helt Upplyste i kristall och rubiner av 15 centimeters storlek, och medan jag vandrade där, hade jag ännu sinnet fullt av en omöjlig bok om buddhismen och mitt älskade Birma.

Denna boks hjältinna hade nämligen gått där några år före mig, och dess hjälte likaledes, ehuru ej på samma gång som hon. Saken hade ingenting märkvärdigt i sig, men nu gick jag och språkade med dem båda, av vilka den ene, da Costa, redan var död. Alltid skulle vi tala om buddhismen, och min hjältinna — i verkligheten en förtjusande ung kvinna, som studerat medicin i Dublin — hade givit mig många upplysningar om dess tolkning i Indien. På Ceylon var läran långt ifrån att äga samma renhet som i Birma, och man behövde blott kasta en blick på singhalesen, som visade oss omkring bland Kandis helgedomar, för att förstå, hur oberörd han gick bland allt detta.

Det var en vacker ung man, med samma fina drag som vi beundrat hos hans landsmaninnor och klädd ungefär som birmanerna i vit linnetröja med ett fot-sitt sidenstycke knutet om höfterna. Vidare hade han huvudet prytt av en stor rund sköldpaddskam och det långa håret samlat i en knut i nacken, men mer än yta och form kunde man icke upptäcka hos honom. Intet liv i uttrycket och intet av denna naiva andakt, som är så rörande hos birmanerna, såväl bland män som bland kvinnor.

Vår singhales gjorde närmast intryck av en vacker mannekäng, som kunde gå och röra sig. Det var det hela, och sam-

ma uppfattning fick jag av vår vägvisare i Peradenias världsberömda botaniska trädgård. Där hade dock ställets direktör ställt en ung inföding, som fått europeisk uppfostran, till vårt förfogande. Denne berättade oss ganska märkliga ting om små glasklara gröna ormar, som man om morgnarna kunde hitta i en liljas kalk och vilkas bett var döden. På mig gör dylikt alltid ett visst intryck, men för övrigt kunde dessa historier lika gärna ha kommit från en fonograf, så föga ande och personlighet förnam man bakom orden.

Vad som var säkert är att Peradenias banian-, teak- och brödfrukträd, dess kokopalmer och dess tamarinder berättade mig mycket mer än denne vägvisare, fast de voro gamla bekanta till mig från vistelsen i Birma.

Något som jag däremot icke sett på flera år och som fyllde mig med förtjusning var en knippa blåklint, vilken vi funno på vårt frukostbord den första morgon vi slogo upp våra ögon i Nuwara Ellia. Det var i maj 1903, och jag kan ännu känna luftens friskhet och solens milda glans. Mild tyckte jag då. Nu skulle jag kanske inte tycka det, men vi kommo ju ifrån Rangoon, där man känner sig gå svept i hetta som i ett täckelse. Vid landstigningen i hamnstaden Colombo hade solskenet redan förefallit mig ljuvt nästan som i Europa, och i Nuwara Ellia gick man från glädje till glädje.

Själva sanatoriet ligger i en dal, varifrån man har utsikt över Adams Pik, där Noaks ark säges ha strandat efter syndafloden. Platsen genomkorsas av vita vägar, och i detta ögonblick håller jag

just i min hand tvenne brevkort — ett från Nuwara Ellia och ett från Leksand — vilkas likhet är förvånande. I mitt tycke var det vackrare i Leksand, åtminstone tilltalade denna så rent lyriska färgning mig mera. Men nog har Nuwara Ellia sitt behag också, och jag skall aldrig glömma, hur förtjusande det var att se de många vilt växande kallorna på marken. Jag tänkte på en moster till mig, nu död, vilken för många år sedan vårdade en sådan planta i fönsterkarmen som sin ögonsten. Och jorden blev så liten och tiden så försvinnande, som hade ingen tid funnits.

Finns det icke ögonblick, då man stiger över kära avlidnas tröskel som om de levde och allt vad avstånd heter svinnet likt tomma uttryck för tomma begrepp? Ceylon blev i släkt med mina barndomsminnen bara för kallornas skull, och där en sådan ömhetsvåg går över jorden är marken ett heligt rum. På så spindelvävsfina trådar hänger ibland vår tillgivenhet för den eller den orten, men om jag skulle säga, varför jag älskar Colombo, öns hamnstad, vet jag det icke.

Kanske är det för de ljuva, varma nätterna, då det är gott att sitta vid fönstret i Grand Oriental Hotel och se på de

slumrande husen med ögonen fulla av sömn och drömmar? Kanhända är staden mig kär för den vackra ljusomflutna vägen till Galle Face, dit vi dock åkte i en jinrikshaw, dragen av en bengali, en stackars man, som fortskaffade åkdonet i sitt anletes svett. Detta sätt att rullas över en solig väg kan dock aldrig tilltala en västerlänning. Då är det mycket roligare att se på de vagnar med ängsligt höga kurar, vilka man möter förspända med oxar och som gärna göra halt i närheten av det gamla hindu-templet i själva staden.

Detta tempel förtjänade sitt eget kapitel liksom så mycket annat därborta, diamant-handlarna kanske först och främst. Dessa utgöras av muselmän, araber, för vilka jag alltid haft en viss motvilja. Deras sätt att vara älskvärda är bra semitiskt, men vem kan se deras turmaliner, ametister och topaser utan att bli en smula intresserad? Och månstenarna äro tysta, vita drömmar, som tagit form, tycker man, för att kunna fattas in i ett smycke. De äro förtjusande, och när man lämnar boden, håller man kanske några dylika i sin hand för att ändå till sist äga ett påtagligt minne av all den glans som skiner över Ceylons ö.

Jane Gernandt-Claine.

Notiser från bokvärlden.

Kvinnans plats i Guds världsplan. Föredrag hållna vid K. F. U. K:s världskonferens i Stockholm den 10—18 juni 1914. L. Norblads bokhandel, Uppsala (i distribution). Pris kr. 1: 25.

K. F. U. K:s senaste världskonferens intager utan tvivel ett mycket framstående

rum bland de kvinnomöten, som under de senaste åren hållits i vårt land, såväl genom sin ovanligt internationella karaktär — med deltagare från 24 länder — som genom den mångsidighet och vidhjärtenhet, som utmärkte nästan alla de anföranden som höllos. Ett urval av dessa

föredrag är nu tillgängligt i svensk översättning och torde kunna påräkna intresse även utanför K. F. U. K:s medlemskrets. Vi finna bland föredragen åtminstone tvänne av särdeles hög rang: professor Breitensteins studie över "Nya Testamentets kvinnoideal" samt professor Cairns' djuptänkta anförande om "Andliga betingelser för ledareskap". Kvinnosaken behandlas speciellt av miss Una Saunders och m:lle Suzanne de Dietrich. Fru Marie Michelet från Norge uttalar några fina tankar om "Man och kvinna", medan Sverige på ett förträffligt sätt representeras av fröken Ingeborg Wikander och d:r Karl Fries. Ett vaket intresse för alla tidens frågor, social ansvarskänsla och praktisk religiositet känneteckna i hög grad vad som bjudes oss i detta svenska urval av konferensens förhandlingar.

F. E.

Qvinnan och dess bestämmelse — för hundra år sedan. Tre uppsatser från 1800-talets början med en efterskrift utgivna av *Gurli Linder*. P. A. Norstedt & Söners förlag.

I omslagspärmar av gråpapper, som verka illusoriskt hundraåriga, presenterar Gurli Linder som "retrospektivt utställningsföremål" tre uppsatser från 1800-talets början om Qvinnan. Det är mot bakgrunden av det Baltiska Årstas samlade framstegsdokument som utgivarinnan funnit det av något intresse att omtrycka dessa gamla saker.

Den mer än hundraåriga diskussionen om kvinnans bestämmelse har likhetspunkter genom alla tider. Man konstaterar det verkligen ännu en gång vid läsningen av denna lilla bok. Upplysningstidens deklamatoriskt patetiska fraser omsluta uppfattningar, som man kan få igen i en nutida parlamentarikers inlägg i en riksdagsdebatt — även om man villigt medger, att de tidigare resonörerna betydligt mera oförblommerat naivt kommo fram med sina primitivt manliga åsikter. Den nutida debattören är mindre

öppenhjärtig, han känner i vilket fall som helst, att vissa meningar ej som förr kunna uttalas.

För dem som älska antikvitetsdoften i och för sig böra dessa små framplockade uppsatser från 1810 och 1811 ha sitt givna värde och alldeles säkert skola de skänka den "stunds harmlösa nöje", som utgivarinnan i sin efterskrift hoppas av dem för läsarens räkning.

Kvinnan och trädgårdsskötseln. Ett specialnummer av Skånska Trädgårdsföreningens tidskrift.

Vi ha verkligen kommit så långt i Sverige, att vi börja älska blommor och vilja ha dem omkring oss. En nutida kontinental resande behöver inte som exempelvis grevinnan Ida Hahn-Hahn på 1840-talet beklaga sig över att man inte påträffar en blomsteranläggning i detta barbarland.

Nu lysa och dofta blommorna i offentliga och enskilda parker, i de små täpporna vid de egna hemmen, i koloniträdgårdar och trädgårdsskolor. Blomsterkötseln och trädgårdskulturen ha höjt sig till en nivå, som inte är att förakta.

Kvinnorna ha härvid inte varit minst verksamma. Om vi inte visste det förut, skulle detta lilla trädgårdshäfte upplysa oss om det.

Det visar oss hur kronprinsessan trolrar fram ett blomsterparadis inom Sofieras förut dystra och mörka park, hur Else Dahl skapar en förtjusande 1700-talsanläggning framför vårt Årsta på Baltiska utställningen, hur Anna Lindhagen kämpar fram sina koloniträdgårdar i Stockholm, hur Småryds rosor, riddarsporrar och vallmo lysa mot det blåa havet och de 1,000 fruktträden lova blivande rika skördar, hur eleverna vid Torshälls kvinnliga trädgårdsskola sköta sitt arbete med liv och lust.

Att vi äga inte endast praktiker utan att även ingående studier i blommornas historia hos oss bedrivs påminner oss Ellen Nordenstreng ännu en gång genom

den artikel om blommor, deras uppskattning och uppgift genom tiderna, varmed hon bidrar att göra det lilla häftet till en exponent av vad de svenska kvinnorna ha att komma med på detta område.

Dr Astrid Cleve-Eulers små rön om krusbärsmjöldaggen vittna om att vetenskaplig specialisering icke behöver utesluta praktiskt intresse för vad på marken växer.

E. K—n.

Insända böcker.

P. A. Norstedt & Söner: *Några drag ur den svenska flickskolans historia*. Under fleres medverkan samlade. Utg. av *Ebba Heckscher*. — *Qvinnan och dess bestämmelse för hundra år sedan*. Tre uppsatser från 1800-talets början med en efterskrift, utgivna av *Gurli Linder*.

Albert Bonniers förlag: *Befolkningsfrågan från kulturella och politiska synpunkter*. Fransmän — Tyskar — Ryssar av *Curt Wallis*.

A.-B. Framtiden: *August Bebel som socialpolitiker* av *Otto Järte*. (D. Y. G.-Laboremus skriftserie X.).

Evang. Fosterlandsstiftelsen: *I stridsvimlet*. Berättelse av *Leonard Strömberg*. — *Sex systrar*. Berättelse för unga och gamla av *M. v. O.* Övers. — »*Hämnden är ljuf*». Julberättelse ur verkligheten af *Anna Carlsdotter*. — *Psaltaren* i historisk belysning förklarad af *Pastor Storzjohann*. Med anmärkningar till uppbyggelse vid hvarje psalm ur C. H. Spurgeons Psalmverk. Öfvers.

Hugo Geber: *Samtidens stormakter* av *Rudolf Kjellén*.

L. Norblads bokhandel: *Kvinnans plats i Guds världsplan*. Föredrag hållna vid K. F. U. K:s världskonferens i Stockholm den 10—18 juni 1914. — *Hemmets sociala fråga* af *Fr. W. Foerster*. Bem. övers. af Astrid Björkquist.

A.-B. Sandbergs bokhandel: *Hur det känns att dö...* En studie af *Lucie Lagerbielke* (*Vitus*).

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.

Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 2:— varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm**. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{2}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{4}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm**. **Redaktionstid: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3**. Allm. T. 48 50, Riks. 27 62. **Expeditionen: kl. 11—4** varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks. 27 62.

Annonsering genom F. Englund's Boktryckeri, 40 Drottninggatan, Stockholm.

Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå, Klarabergsgatan 48, Stockholm 6.

Upplysningsavdelning.

Platsförmedlingsavdelning.

Allm. Tel. 48 50, Rikstel. 27 62, Allm. Tel. 48 16.

Fredrika-Bremer-Förbundets Sjuksköterskebyråer.

i Stockholm: Tunnelgatan 25. Allm. Tel. 82 11, Rikstel. 68 98.

i Göteborg: N. Fogelbergsgatan 5. Rikstel. 61 87.

Kvinnliga juridiska byrån

Wallingatan 12.

Allm. tel. 18336.

Kontorstid: 10—3.

Utför alla slags juridiska uppdrag.

26

Husqvarna

Central Bobbin Symaskiner

utmärka sig genom utomordentligt lätt gång, mycket stor hastighet, korta nålar, stor hållbarhet mot slitning och stor spole. Arbeta därför alltid till ägarens belåtenhet.

*En svensk symaskin
bör finnas
i hvarje svenskt
hem.*

32

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetsråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

40

FÖR KAPITALISTER, särskilt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna överlämna värden av sina värdepapper och skötseln av sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet av det anförtrödda uppdraget ävensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatavdelning

(Lilla Nygatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti av **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning av enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatavdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatavdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatavdelningen utlottningar av obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blivit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** av det ledigblivna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatavdelningen, underrättar Notariatavdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till avdelningen inbetalas, varefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatavdelningen, att inteckningarna bliva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos avdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år per 1,000 kronor av depositionens värde, dock ej under två kronor.

SCHACKLITTERATUR

---

av de främsta svenska
författare erhålles från

F. ENGLUNDS FÖRLAG
Drottninggatan 40 - Stockholm.

Hjälplösa lungsjuka i alla åldrar och stånd, förtvivla ej, ty en som själv lidit av lungsot, men blivit botad, har på egen bekostnad låtit trycka en läkarbok, som upptager denna hemska sjukdoms uppkomst, symtomer och fullständiga botande i hemmet. Läkarboken är skriven av på detta område sedan 40 år arbetande legitimerad läkares erfarenheter och tillsändes eder pr post utan ett öres utlägg för eder, alltså gratis och franko. Men rekvirera genast. Upplagan är begränsad och omtryckes ej. Annons. ej mera.

Bokförlag F. HOLMKVIST, Box 19, Östersund. Rikstel. 845.

Innehåll:

Tidens röster. Av *Hilma Borelius.*

Kvinnliga donatorer 1600—1905. II. Av *Susy Silfverbrand-Erikson.*

Tysklands ställning i kriget. Av *Kaethe Schirmacher.*

Glimtar utifrån.

I nativitetsfrågan. Av *Metta Greger.*

Hemköket på Årsta. Av *Ebba Theorin.*

Några intryck från Ceylon. Av *Jane Gernandt-Claine.*

Notiser från bokvärlden.

**F. ENGLUNDS
BOKTRYCKERI**

**Drottninggatan 40
STOCKHOLM**

**Utför allt slags föreningsstryck.
Smakfullt arbete och facila priser.**